

ULUSLARARASI SOSYAL ARAŐTIRMALAR DERGİSİ THE JOURNAL OF INTERNATIONAL SOCIAL RESEARCH

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research
Cilt: 13 Sayı: 72 Ağustos 2020 & Volume: 13 Issue: 72 August 2020
www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

YAŞAMIN KIYISINDA BİR YAZARIN ÖYKÜLERİNDE İNTİHAR OLGUSU: L.N. ANDREYEV VE ÖZGÜR ÖLÜM*

SUICIDE PHENOMENON IN THE STORIES OF AN AUTHOR AT THE COASTAL OF LIFE: L.N. ANDREYEV AND FREE DEATH

Mehmet ÖZBERK**

Öz

Leonid Nikolayeviç Andreyev eserlerinde çizdiği karamsar tablo ve “Ölüm nedir?”, “Ne için yaşıyoruz?”, “Yaşamın amacı ne?” gibi insan varoluşunu irdeleyen ‘lanetli sorular’ ile devamlı yaşamın kıyısında gezinen aykırı bir yazardır. Zor şartlar altında geçen çocukluğundan ve gençliğinden kalan izler öykülerinde yansır. Kendisinin refah ve huzur dolu bir yaşamı olmadığı için karakterleri de bu durumdan fazlasıyla etkilenir. Andreyev’in neredeyse tüm eserlerinde ya metafor ya benzetme yoluyla ya da kendi soğuk yüzüyle ölümü görmek mümkündür. Ünlü Alman filozof Nietzsche’nin ‘özgür ölüm’ olarak betimlediği intihar deneyimini yaşamında üç kere geçirir. Ölümüne çok yaklaştığı bu anlar, incelediğimiz öykülerin ana konusunu oluşturur. Bu çalışma, Leonid Andreyev’in öykülerinde intihar olgusunun yerini, felsefi boyutunu, bu olguyu nasıl incelediğini, karakterlerin psikolojik durumlarını ve kendi yaşamındaki izlerini açıklamaya çalışmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Leonid Andreyev, İntihar Olgusu, Rus Öyküsü, XIX. Yüzyıl Rus Edebiyatı.

Abstract

Via pessimistic pictures in his literary works and 'cursed questions' like "What is death?", "What are we living for?", and "What is the purpose of life?", Leonid Nikolayevich Andreyev is a contradictory writer who travels on the edge of constant life examining human existence. The traces of his childhood and youth passing under difficult conditions, are reflected in his stories. Since he does not have a well-being and peaceful life, his characters are also affected by this situation. In almost all literary works of Andreyev, it is possible to see 'death' either by metaphor or by analogy or by its own cold face. Three times in his life, the author tries to commit suicide, described as 'free death' (voluntary death) by the famous German philosopher Nietzsche. These moments when he is near death comprise the basic topic of the stories we examine. This current study tries to explain the place of suicide phenomenon in the stories of Leonid Andreyev in terms of how he examines this phenomenon, the philosophical dimension, psychological states of characters, and the traces in his life.

Keywords: Leonid Andreyev, Suicide phenomenon, Russian story, Russian Literature 19th Century.

* Bu çalışma 2015 yılında Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Rus Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı’nda Prof. Dr. E. Zeynep Günal danışmanlığında savunulan *L.N. Andreyev’in Öykü Sanatı* adlı doktora tezinden üretilmiştir.

** Dr. Öğr. Üyesi, Artvin Çoruh Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Rus Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, m.ozberk@hotmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2110-4349>

GİRİŞ

“Leonid Andreyev takma adı altında kim saklanıyor? Gorki mi? Çehov mu?”
D.S. Merejkovski.¹

“Usta edebiyatçılardan uzak durmaya gayret ediniz.
Bunlar kendilerini göklere çıkaran fena kişilerdir. Size hiçbir şey veremezler.
Yol sizi nereye götürürse siz kendiniz gidin.
Bu durumda hatalarınızı daha kolay görürsünüz ve her şey daha iyi olur.
Kendinizden başka kimseyi giymeyin, sadece kendiniz olun!”
Maksim Gorki’den Leonid Andreyev’e.²

Sanat yaşamı boyunca *Uçurum* (Бездна, 1901), *Hristiyanlar* (Христиане, 1905), *Karanlık* (Тьма, 1907), *Yahuda İskaryot* (Иуда Искариот, 1907) gibi birçok öyküsüyle Rus edebiyatında sansasyon yaratmış, devrim karşıtı görüşleriyle anavatanından sürülüp son nefesini Finlandiya’da vermiş olan Leonid Nikolayeviç Andreyev (1871-1919) çocuk yaşlardan itibaren ölüm olgusuyla karşılaşmış, eserlerinin hemen hemen hepsinde ölüm olgusunu ele almıştır. Andreyev'in sanatında bu olguyu özellikle incelemesi tesadüfi değildir. Sanatçı on sekiz yaşındayken babasını kaybeder ve bu yüzden altı ferdi olan geniş ailesinin maddi manevi tüm ağırlığı o yaşta kendi omuzlarına biner. Bu büyük ağırlık onun yaşamın kendisiyle ilgili 'lanetli sorular'a cevap bulmasını daha da zorlaştırır. 1890 yılından itibaren de günlüğünde sık sık ölümden bahseder. Yine aynı dönemde, duygusal anlamda yakınlık duyduğu komşusunun kızı Zinaida Sibilyeva'nın ölen babasının cenaze işlemleriyle ilgilenirken adamın cansız bedeni hafızasında büyük bir yer edinir. Sanatçıya göre ölüm, büyük sorumlulukların üstlenildiği bir yaşama uygun bir sonuç olarak düşünülebilir.

Yeni evlenmiş olan kız kardeşinin 1904 yılında beyin kanaması nedeniyle 21 yaşında ölmesi bu konuda sanatçıyı daha karamsar hale getirir. Ancak, Andreyev'in ölümlle en büyük yüzleşmesi çok sevdiği eşi Şuroçka'nın (Aleksandra Mihaylovna) ikinci çocuğu Daniil'i dünyaya getirmesinden hemen sonra 1906 yılında gerçekleşir. Bu beklenmedik ölüm sanatçıyı ruhsal krizlere soktuğu kadar onun sanatının en iyi eserlerini vermesine de neden olur. Sadece aile bireylerinin değil, aynı zamanda ustaları saydığı A.P. Çehov'un 1904 yılında ve ardından L.N. Tolstoy'un 1910 yılındaki ölümü onu çok derinden etkiler.

Andreyev'in sanatında sıkça ele aldığı ölüm olgusunun kaynağı yalnızca kendi yaşadıkları değildir. Elbette bu olgunun felsefi ve psikolojik boyutları da vardır. XIX. yüzyılın en büyük filozoflarından A. Schopenhauer ve F. Nietzsche radikal görüşleriyle Rusya'da gençlerin üzerinde büyük etki yaratır. Eserlerinde çoğu kez ele aldıkları ölüm olgusu ise onların felsefesinin merkezini oluşturur. Andreyev için ölüm, yok oluştan çok, yaşamın bir gerçeği, hatta hiç bilinmeyen gizemli bir yaşamda var oluştur. Çünkü sanatçıya göre, yaşam insana ölmek için verildiğinden insan vakti geldiği zaman, yaşamayı bildiği gibi ölmeyi de bilecektir. Ölümün kaçınılmazlığından, dünya üzerinde gelip geçici oluşumuzdan daha rahatsız edici ve daha kaygı verici bir durumun olmaması Andreyev'i ruhsal açıdan içinden çıkılmaz bir konuma sürükler. Mutlak son olan ölümü kabullenerek ve onunla yüzleşerek yaşamak Andreyev'in izlemek zorunda kaldığı bir yoldur.

¹ Sembolist şair D.S. Merejkovski (1865-1941), Leonid Andreyev'in oldukça ses getiren *Bir Varmış Bir Yokmuş* (Жили-были, 1901) öyküsünü *Jizn* dergisinde okuduktan sonra eserin gerçek sahibini merak ettiği için dergi redaktörüne bu soruyu sorar. Ayrıca üslubun kime ait olduğunu kestiremediğini ve bu öyküden çok keyif aldığını da belirtir (Lvov-Rogaçevski, 1922, 179).

² Maksim Gorki (1868-1936) emeği, ilgisi ve yardımlarıyla Leonid Andreyev'i Rus edebiyatına kazandıran en önemli isimdir. İkilinin ilk kez yüz yüze görüşmesi 12 Mart 1900 tarihinde Kursk Tren Garı'nda gerçekleşir. Bu tanışmanın ardından iki yazar mektuplaşmaya başlar ve bu yazışma devamlı hale gelir. Gorki öğütleriyle ona akıl verir, eserlerinin yayımında devamlı destek olmaya çalışır ve klasik eserleri okumasını tavsiye eder (Ken ve Rogov, 2010, 82). Dönem dönem Gorki'yle düşünce uyumsuzlukları ve anlaşmazlıklar yaşayan Andreyev sanatçının kendi yaşamındaki yerine ve önemine bir açıklık getirir ve 1910 yılındaki otobiyografisinde Gorki'ye olan hayranlığını şu şekilde kaleme alır: “O benim sanatıma ciddi anlamda önem veren ilk kişidir. (...) Her zaman samimi, akıllı ve sıkı tavsiyeleriyle birçok sene bana paha biçilemez bir destek verdi. Bu anlamda, Gorki ile tanışmış olmamı bir yazar olarak çok büyük bir mutluluk sayıyorum. Yazarlık kariyerimde en büyük etkiyi edebiyatın ve edebiyatçının dostu olarak sadece o yapmıştır. (...) Ona en derin saygı ve sevgilerimi sunuyorum” (Ken ve Rogov, 2010, 218).

Türk felsefeci ve akademisyen Prof. Dr. Ahmet İnam: "Ölüm yaşanmaz; yaşanmadığı için bilinemez; bilinemediğinden dolayı anlatılamaz; konuştuğumuz hep yaşam hakkındadır; ölüm hakkındaki yargılarımız, değerlendirmelerimiz yaşam üstünerdir. Yaşamı yorumlayışımızın sınırı içindedir ölüm anlayışımız. Ölüm yorumumuz, hayat bakışımızı yansıtır" (1999, 17-18) şeklindeki sözleriyle adeta Andreyev'in yaşama bakışını özetlemektedir. Bir yazar olarak Andreyev, insan ruhunun derinliklerine inmedeki ustalığıyla insanların vicdanlarına seslenir ve mutlak son konusunda onları düşünmeye sevk eder.

Ölümün birçok çeşidi vardır. Andreyev de eserlerinde farklı farklı ölüm çeşitleri sunar. Genel olarak sanatında göze çarpan ölümler ise, doğal ölümler ve intiharlardır. Bilmediği bir gerçeklik hakkında yazmak Andreyev'in sanat anlayışında bulunmadığı için ölümden sonraki yaşam ve semavi bir dine bağlı olan tüm insanlığın inandığı 'öbür dünya' inancı üzerinde fazla durmaz. Her ölüm trajik olsa bile, daha acı, daha zor ve daha şiddetli ölümleri ele aldığı öykülerinde, ölüm yaklaştıkça insanların bir şeylere sığınma ihtiyacı duyduğunun altını çizer.

Ölüm olgusu, ya doğal haliyle, ya suç öğeleri kullanılarak ya da tıpkı Nietzsche'nin ifadesiyle 'özgür ölüm' olan intihar şekliyle Andreyev'in eserlerinin en önemli temalarından birini oluşturur. Andreyev, edebiyat dünyasına girmeden önce, on altı, yirmi bir ve yirmi üç yaşlarında intihar girişiminde bulunur ve hepsinden de sağ çıkar. Sanatçı, 1890 ve 1892 yılındaki günlüklerinde: "Tanrım bu hayat keşke hemen sona erse! Huzur içinde yatsam, hiçbir şeyi umursamadan, hiçbir şeye üzülmeyen" ve "Yalnızca ölümün mutluluk, eşitlik, özgürlük verdiğini ve yalnızca ölümden gerçek adalet ve sonsuz bir 'var olmamanın' bulunduğunu ve dünyadaki her şeyin sonsuza dek değişmez tek şeye, yani ölüme doğru yol aldığını göstermek istiyorum. Kendi kendini yok etmenin önderi olmak istiyorum!" (Ken ve Rogov, 2010, 29, 23) şeklinde yazılarıyla yaşama bakış açısını ortaya koyarken intihar etme hevesini gözler önüne serer. Yıllar geçse bile sanatçının bu düşünceleri hep aynı kalır.

İntihar, "İnsanın kendi kendisini cezalandırma veya kendisini kasıtlı olarak dünyadan ayırmak için girişilen eylem" olarak tanımlanmakta ve başka bir deyimle "insanın yaşamına son vermek amacı ile yaptığı ve başarı ile sonuçlandığı patolojik bir davranış" olarak yorumlanmaktadır. İntihardaki amaç yaşamdan uzaklaşmak değil, aslında kendine acı veren gerçeklikten uzaklaşmaktır. Bir başka deyişle, kendi gerçekliğini değiştirme konusundaki çaresizliğin anlatımıdır.

Sanatçının yakın çevresinde tanık olduğu ölümler, anlamını ve önemini kavrayamadığı yaşam ve başkalarına kendi sesini duyurma ve varlığını gösterme çabası Andreyev'i intihar olgusuna yaklaştıran nedenler olmuştur. Sanatçının doğuştan gelen karamsar ruh hali ve günlüklerinde sıkça karşılaşılan ağır depresif halleri intihar isteğini artırır.

XIX. yüzyılın en yaygın ölüm şekillerinden birisi olan 'düello', XX. yüzyılda yerini 'intihar'a bırakır. Sesini ve çaresizliğini haykırmak isteyen Rus toplumu intihar yoluyla bu amacına ulaşmak ister. Böylesi bir eylemden Andreyev de nasibini alır. İlk dönem öykülerinde sıkça yer alan 'ölüm' ve 'intihar' konuları nedeniyle okurların Andreyev'i farklı bir statüde değerlendirdiği görülür. Sanatçının yakın arkadaşı eleştirmen ve yazar Korney Çukovski: "O korkunç devrim sonrası yıllarda (1907-1910) Rusya'yı intihar dalgası kasıp kavururken Andreyev kendi iradesi dışında, yaşamdan göçenlerin önderi ve apostolu haline geldi. Bu kişiler Andreyev'de kendilerini hissediyorlardı. Andreyev'in insanların ona gönderdikleri ve intihar etmeden hemen önce yazdıkları tüm yazı koleksiyonunu bana gösterdiğini hatırlıyorum. Şu bir gerçek ki, bazı insanlarda kendi canına kıymadan önce Leonid Andreyev'e mektup göndermek gibi bir gelenek oluşmuştu" sözleriyle Andreyev'in toplum önündeki konumuna açıklık getirirken sosyolojik bir bulgu da yapmış olur (Çhartışvili, 2000, 97).

Doğal yollarla ve intihar neticesinde ölen karakterlerin oluşturduğu öyküler Andreyev'in ilk dönem sanatının temel taşı oluştururken daha sonraları aynı konular tüm sanatına yön veren ve sanatçıyı diğer edebiyatçılardan açıkça ayıran konular haline gelecektir. N.D. Teleşov'un 'Sreda Edebi Topluluğu'nda kalıcı üyeler kendi aralarında takma isim kullanırken yazdığı bu konulardan dolayı Andreyev'e 'Vagankovo Mezarlığı' (Teleşov, 1987, 78) ifadesiyle seslenirler.

Nietzsche'nin Etkisi Altında

İntihar ederek gerçekleşen ölümler Andreyev'in öykü sanatını kavramamız açısından, detaylı inceleme gerektiren bir temadır. Nietzsche *Böyle Buyurdu Zerdüşt (Also sprach Zarathustra, 1883)* adlı kitabında yaşamdan ve onun acılarından ancak insanın kendi canına kıydığı zaman kurtulacağını şöyle belirtir: "Yaşam sadece acı çekmektir" – böyle der diğerleri ve yalan söylemiş de sayılmazlar: o halde siz buna bir son vermeye bakın! O halde sadece acı çekmek olan yaşamı sona erdirmeye bakın! Ve şöyle olmalı erdemimizin öğretisi: "Kendi kendini öldürmelisin! Kendinden kaçıp kurtulmalısın!" (2010, 68).

Andreyev, *Sergey Petroviç'in Öyküsü (Повесть о Сергее Петровиче, 1900)* adlı ilk uzun öyküsünü bu öğreti doğrultusunda kaleme alır. Sanatçı başkahramanına Sergey Petroviç gibi Rusya genelinde sıkça kullanılan bir isim vererek ve soyadını gizleyerek onun sıradan, her yerde karşılaşılabilecek bir karakter olduğunun altını çizmek ister. Öykü, "Sergey Petroviç'i en çok etkileyen şey Nietzsche öğretisinde üstün insan fikri ve Nietzsche'nin güçlü, özgür ve cesur ruhlar hakkında söylediği her şeydir" (Andreyev, 1990, 226) ifadeleriyle başlar. Gimnazyum yıllarında her öğrencinin bir lakabı varken ona sadece 'Sergey Petroviç' diye seslenirler. Aynı şekilde üniversitede de, hiçbir arkadaşının dikkatini çekmeyen, kendisine ciddi ve önemli sorular sorulmayan, hep şakayla sohbet edilen yoksul bir öğrencidir. Sadece arkadaşı Novikov ona ilgi gösterir, ciddi konular üzerine akıllı sözler söyler, yani onu ciddiye alır. Sergey Petroviç kendini dar kafalı görür. Yeteneksiz olması, zayıf vücudu, beceriksizliği, parasızlığı ona hep önemsiz ayrıntılar gibi görünür. Düşüncelerinin sokaktaki insanınki gibi sıradan ve basit olması onun bir türlü aşamadığı en büyük sorundur. Ancak onun tüm bu kişisel özelliklerini diğer insanlardan ayıran bir başka özelliği vardır. Bu da tüm bu 'sıradanlığının bilincinde' olmasıdır.

Bir süre felsefe bölümü öğrencisi Novikov'la aynı yurt odasını paylaşan Sergey Petroviç ondan çok şey öğrenir. Sergey Petroviç hemen her gün onu kendisiyle kıyaslar: "Sergey Petroviç, Novikov'un kendisi gibi nefes almadığını düşünüyordu. (...) Novikov'un her şeyi gizemliydi, derin nefes alıp veriş, şişkin kafatasının altındaki düşünceler, onun doğumu ve ölümü. Anlaşılmaz olan, bir çatı altında iki adamın yaşaması ve her birinin kendine özgü, ayrı, birbirine benzemeyen düşüncelerinin ve yaşamlarının olmasıydı" (Andreyev, 1990, 231). Novikov, Nietzsche'nin 'Böyle Buyurdu Zerdüşt' kitabının çevirisinin tamamlamadan okuldan ayrılmak zorunda kalınca bu işi Sergey Petroviç üstlenir. Novikov'un etkisi altında kalan Sergey Petroviç hiç anlamadığı halde Almanca olan bu kitabı baştan sona ezbere biliyordur. Onun kitapta anlamaya çalıştığı aforizmalar gizemli derinliğini kaybeder ve sıradan bir hal alır. Sergey Petroviç çok sevdiği bu kitabın yazarının kim olduğunu, yaşıyor olup olmadığını dahi bilmez. Çünkü onu ilgilendiren kitabın içindeki düşüncelerdir: "Sergey Petroviç önünde sadece gotik harflerin mistik biçimlerine dönüşmüş düşünceleri görüyordu (...)" (Andreyev, 1990, 232). Zerdüşt onu üstün insanlığıyla derinden etkilerken, Sergey Petroviç dar kalıp ve sıkıntılar içinde sürüp giden yaşantısının yeniden farkına varır ve bir şeylerin değişmek zorunda olduğuna kendini inandırır.

Hayal dünyası oldukça geniş olan Sergey Petroviç gerçek dünyada çirkin, yeteneksiz, kendi içine kapanık, alay edileceğini sandığı için insanlarla iletişim kurmaktan korkan ve 'daha zor olanı da en acı gerçek olan yaşamın kendisiyle barışmak' zorunluluğu olan problemli bir karakterdir. "Yaşayan insanların dünyasıyla kendisi arasında bir kopukluk oluştu ve bu kopukluğu herkesten daha az umursadı Sergey Petroviç" (Andreyev, 1990, 229).

Özgüven konusunda sıkıntı yaşayan Sergey Petroviç bunu aşmak için toplantılara katılır, oradaki insanlarla beraber içki içer ve sokak kadınlarına gider: "Temiz ve iyi olan başka kadınları aramadı, çünkü hiçbirinin onu gerçekten sevmeyeceğine emindi. (...) Gerçekte diğer insanlarla canlı ilişkisi tamamen yok olmuştu" (Andreyev, 1990, 229). Sergey Petroviç hayal kurmadığı ve bir işle ilgilenmediği zamanlar can sıkıntısını gidermek için kitap okur. Ciddi kitapları ne dediğini anlamadığı için, romanları acı dolu konuları anlattığı ve bu açıdan yaşamın kendisine çok benzediği için, diğerlerini de yalancı ve kendi hayalleri gibi inanılmaz bulduğu için okumak istemez. Güçlü ve cesur karakterler gibi olmayı ve onlar gibi yaşamayı ister. Novikov ona 'büyük insanları' okumasını tavsiye eder. Onların yaşamlarını okuduktan sonra Sergey Petroviç: "'O benim gibi birisi değilmiş', der. Büyük insanları ne kadar çok öğrenirse kendisi o kadar çok

küçük kalıyordu” (Andreyev, 1990, 230). Andreyev başkahramanının okuduğu 'büyük insanlar'ın kim olduğu konusunda ayrıntıya girmez.

Sergey Petroviç yaz tatili için doğduğu yere, Smolensk'e gider ve orada ilk defa bir gönül ilişkisi yaşar. Çevresindeki insanlara bu ilişki çok komik gelse bile, ona göre kendisi 'hoş, şairane ve yeni' bir duygu yaşıyordur. Sergey Petroviç bahçelerinde çalışan 'çirkin, aptal ama iyi' olan bu kızın kendisini niye sevdiğine dair hiçbir fikri yoktur. Ama sonbaharda Moskova'ya dönerken kızın onun ardından gözyaşı dökmesi hoşuna gider: "Sergey Petroviç'i parasız seven ve ondan ayrıldığı için ağlayan gerçek bir kadını vardır" (Andreyev, 1990, 230). Hem Sergey Petroviç hem de sevdiği kız o kadar sıradandır ki, Andreyev bu ilişkide kızın ismini bile verme ihtiyacı duymaz.

Novikov'un Moskova'dan gitmesiyle Sergey Petroviç yalnız kalır ve yaşamı birdenbire değişir. Üniversitede derslere gitmez, arkadaşlarıyla görüşmez olur. Sarhoş olduğu zamanlar Zerdüş'tün diliyle konuşmaya başlar, çevresindekilere aptal gözüyle bakar ve kendisini farklı bir insan olarak görür. Yaşamın anlamını kavraması ve 'ben'liğinin uyanması üstün insan olma hayali ve idealiyle ortaya çıkar: "(...) Din ve ahlâk, bilim ve sanat ona göre değildi. (...) Tanrı'yı inkâr edecek kadar cesur, O'na inanacak kadar güçlü değildi. Ve onda ne ahlâk hissi ne de ahlâkla ilişkili duygular vardı. İnsanları sevmiyordu ve yeryüzünün henüz ona denk üretmediği yüce duyguyu, insanlar için çalışmak ve onlar için ölmek duygusunu tadamıyordu. Ama aynı zamanda onlardan nefret de edemiyordu. (...) Yaşamın ve insanların üzerinde hüküm sürebilecek kadar ne yükselebiliyordu ne de alçalabiliyordu" (Andreyev, 1990, 235).

Sergey Petroviç zaman geçtikçe hep sıradan Sergey Petroviç olarak kalacağını fark eder. Aynı zamanda sosyal düzene isyan eder ve hem doğaya ve hem de insanlara karşı öfke duyar: "Başkalarının sahip olduğu şeylere benim de sahip olma hakkım vardır" (Andreyev, 1990, 240). Bu uzun öykünün başkahramanı Sergey Petroviç ve yardımcı karakter Novikov'un birleşmesinden Dostoyevski'nin *Suç ve Ceza* (*Преступление и наказание*, 1866) romanının başkahramanı Raskolnikov oluşur. Raskolnikov da tıpkı Sergey Petroviç gibi yoksuldur, yaşadığı çatı katı ve hizmetçisi Sergey Petroviç'inkiyle aynıdır. Her iki karakter de isyankardır. Ancak Raskolnikov gelir ve adalet sistemine karşı isyan ederken Sergey Petroviç'in isyanı kendi 'sıradanlığı' ve toplum içinde hiçe sayılmasına karşıdır. Her iki başkahraman da 'üstün insan olma' amacı güderler. Raskolnikov bu görüşünü makalesinde açık ve detaylı bir şekilde örnekleriyle ortaya koyarken bu noktada Andreyev sözü yardımcı karakter megaloman Novikov'a verir. Çünkü sadece Novikov üstün insan olmanın önemini ve amacını kavramıştır. Ayrıca Novikov, Sergey Petroviç'in 'dev aynası' konumundadır. Kendi bilgisini Sergey Petroviç üzerinde göstererek onun kendi küçüklüğünü anlamasına yol açar. Yani Sergey Petroviç'i intihara sürükleyen asıl sebep Novikov'un egoizmi yüzünden yaşadığı derin bir kişilik bunalımıdır. Bu yüzden, yaşam hem şimdiki zamanda hem de gelecekte Sergey Petroviç için 'bir kafes' olarak kalacaktır ve yaşamın 'kilidi olmayan yalnızca bir çıkışı' bulunur: "Kulaklarında Zerdüş'tün acımasız doğruluktaki sözleri çınliyordu: 'Eğer yaşam sana gülümsemiyorsa, eğer zehirli bir kurtçuk senin kalbini kemiriyorsa, o zaman bil ki, ölüm sana gülümsüyordur'" (Andreyev, 1990, 235). Zerdüş'tün bu aforizması Sergey Petroviç'in yaşama neden ve hangi sebeple geldiğini anlamasına yardımcı olur ve başkahraman bu sözleri kendisine göre kısaltarak şu sonucu çıkarır: "Yaşamayı beceremiyorsan, bari ölmeyi becer!" (Andreyev, 1990, 237).

Sergey Petroviç aklına kazınan bu düşünceyle ruh sağlığını bozacak konuma gelir: "Birçok insan gibi Sergey Petroviç de yaşıyor olduğunu unuttu ve yaşamın farkına varmayı bıraktı. (...) Hep aynı küçük ve aciz insan olduğunun korkunç bilincine varan Sergey Petroviç geceler boyu intihar etmeyi hayal ediyordu" (Andreyev, 1990, 231). Sonunda, Sergey Petroviç kendisini özgür kılacak intiharın planını hazırlar. Onu bu yoldan vazgeçirecek, dünyada en değer verdiği varlık olan 'anne'si gibi değerler olsa bile bu sadece düşüncede kalır. Çocuğunu hiçbir karşılık beklemeden, hiçbir çıkar gözetmeden ve şefkatle seven anne yüreğine Andreyev şöyle vurgu yapar: "İyi ve dürüst bir insan olan Sergey Petroviç, annesinin yüreğine evlat acısını tattırmamak ve kendisi için olmasa bile onu seven başkaları için yaşıyor olmayı isterdi" (Andreyev, 1990: 246). Sergey Petroviç demir kafesini kırıp cesaretini göstermek isterken Novikov'a bir mektup yazar ve Zerdüş edasıyla ona seslenmek istese bile ne yazdığını kendisi bile anlamaz.

Küçük şişedeki zehri içtikten sonra kanı yavaş yavaş zehirlenen başkahramanın son anlarını ayrıntılı bir biçimde betimleyen Andreyev, Raskolnikov'un bir idam mahkûmunun sözlerini aktarırken kullandığı: "(...) yine de o bir avuç yerde ömrü boyunca, binlerce yıl, sonsuza dek yaşamayı, o anda ölmeye tercih edeceğini söylemiş. Yeter ki yaşasın! Nasıl olursa olsun yaşasın! Aman Tanrım, bu nasıl bir gerçek böyle!" (Dostoyevski, 2010, 173) sözlerini hatırlatır. Sergey Petroviç'e o an ölüm özgürlükten çok, korkunç bir çürüme gibi gelir ve içinde birdenbire yaşama sevinci ve özlemi canlanır: "Bırakın o mutsuz, dışlanmış, yoksul birisi olsun! Bırakın herkes onu hor görsün ve ona gülsün, bırakın o aciz birisi, insanların ayaklarından silkelediği çamur olsun ama yaşasın, yeter ki yaşasın! Güneşi görecek, nefes alacaktı, (...) ama yaşasın, yeter ki yaşasın!" (Andreyev, 1990, 249). Böylece Andreyev, yakın zamanda öleceğini bilen Sergey Petroviç'in aslında ne kadar korkak olduğunu ve yaşamayı ne kadar çok istediğini ancak yaşamaya gücü olmadığını gösterir.

Zehir etkisini göstermeye başladığında Sergey Petroviç şöyle hisseder: "Ve acınası, aptal ve mutsuz bu insan, o dakikada dâhilerden, krallardan ve dağlardan, yeryüzünde yüksek ne varsa onun bile en yükseğine çıkar. Çünkü onda dünyadaki en temiz ve güzel şey uyanır: cesur, özgür ve ölümsüz olan 'insanca ben!' " (Andreyev, 1990, 250-251). Sergey Petroviç kendi benliğinden vazgeçerek bir kafes ve zindan olarak gördüğü dünyayı protesto eder. Çünkü o, bu dünyada sosyal düzene, kendisini sıradan ve küçük insan yapan her şeye, kendi vücuduna, çevresinde onu hor gören kişilere isyan ettiği ve Nietzsche'nin felsefesine göre özgür kalacağını düşündüğü için bu şekilde ölmeyi tercih eder.

Bu öyküden sonra Andreyev, kendi yazarlık becerisini ilk defa takdir eder ve günlüğüne şu cümleleri yazar: "Sergey Petroviç öyküsünü yazdım. Bu, önceki öykülerimden çok daha üstün ve bunun Rus edebiyatına çok şey katacağını görüyorum. Buradaki karakter zamanımız insanının tipik bir örneği. O da diğerleri gibi kendisini bir hiç yapan çevreye, mutluluk için son şansını elinden alan insanlara karşı her şeyi yapmaya hakkı olduğunu düşünen birisi. Nietzsche'ye göre 'özgür ölüm' sayılan intiharla hayatına son verirken bunun etkisi altında benim kahramanımın öfke ruhu doğuyor... Ama bitirmek için neden acele ediyorum ki? Çünkü bitince öykünün gün ışığına bile çıktığını görmeden huzur içinde ölebilirim. Bu öyküyle insanları aydınlatmak ya da onlara bir şeyler vermek gibi bir hevesim var mı? Hayır, insanlarla işim yok. Acaba ben öldükten sonra, insanların hakkımda konuşmalarını mı istiyorum? Bu da değil..." (Ken ve Rogov, 2010, 88).

Andreyev, öykünün yayımlanmasından birkaç ay sonra olumlu tepkiler alınca eleştirmenlerle aynı görüşü paylaşmayarak açık bir şekilde: "İyi ya da kötü denilmez. Her şey eleştirmene bağlı. Akıllı bir eleştirmen onun derinliğini anlar ve onu şaheser sayar. Aptal olan ise onu sıradan görür. Benim kişisel kanaatim, daha iyisini yazacağım. Daha gür sesli, daha açık olanı, aptala bile hitap edenini yazacağım. Ama 'Zamanımızın Bir Kahramanı'nı yarattım. Benim varlığımı haklı çıkaran tek şey Sergey Petroviç!" (Ken ve Rogov, 2010, 89) diye yazar ve eleştirmenlere yazar olarak kendine düşen görevi yaptığını dile getirir.

Yaşamın Ölüme Galip Gelmesi

Andreyev'in sanatında, gerçekleşen intihar kadar sonuca ulaşmamış intihar girişimleri de göze çarpar. *İlkbaharda* (Весной, 1902) öyküsünde 'ne ilkbaharı, ne yaşamı, ne de kendi kendini anlayamayan' başkahraman Pavel yaşamın gereksiz olduğunu düşünür: "Pavel üç senedir her ilkbahar ölmeyi düşünüyordu. Ama bu ilkbaharda kesinlikle ölme zamanı geldiğine karar verdi. Pavel hiç kimseye âşık değildi, hiçbir acısı yoktu ve yaşamayı da çok istiyordu ama dünyadaki her şey ona gereksiz, anlamsız ve yüzüne çirkin bir kramp sokacak kadar tiksinti verici ve iğrenç geliyordu. (...) Pavel'e tüm insan yüzleri, vahşi hayvanları gibi düz ve küt; insan sözleri, hayvanların hırlama ve böğürtüleri gibi önemsiz, saçma ve anlamdan yoksun geliyordu" (Andreyev, 1990, 369).

Trenin altına kendisini atarak intihar etmeyi planlayan Pavel, tren onu ezmediği için ölümden şans eseri kurtulur. Başkahraman daha sonra gece bekçisiyle karşılaşır ve hiçbir şey yokmuş gibi yaşlı adama "İyi akşamlar!" diler. Ancak eve geldiğinde acı bir sürpriz onu beklemektedir. Babası gittiği kulüpte aldığı bir darbe sonucu yaşamını yitirmiştir. Tüm gece boyunca yerde yatan babasının yanından ayrılmayan Pavel anne ve kız kardeşinin yalnızlığına ve çaresizliğine tanık olur. Cenaze töreni için getirilen tabutun içine

giren Pavel ölümü anlamaya çalışır: "Tabutun kapağının altında babası yatacaktı ve Pavel tabutun içine kendisini attı. Hareketsiz kalmaya çalışarak bir ölü gibi nefes almadan öylece durdu. Bu şekilde ölümün ne olduğunu daha kısa zamanda anlayacağını düşündü. (...) ölmek ve böylece sonsuza dek yaşamayı istemek için yaşam öylesine güzeldi" (Andreyev, 1990, 372).

Pavel'in annesi bu ani ölüm üzerine birdenbire yaşlanır ve kadının saçları beyazlar. Üçüncü günün sonunda baba Sergey Vasilyeviç'i gömerler. Evin bahçesinde ise sıcak yaz günü hissedilir; bir canlının yaşamı son bulurken toprak yeniden uykusundan uyanır: "Toprak canlanmıştı. (...) yumuşak tüylü, dolgun, uzun ve sivri yapraklar yeşerdi. Tüm bunlar genç, sevinçli, güçlü ve yaşam doluydular. Bu yaprakların nasıl büyüdüklerini ve nefes aldıklarını; nemli ve sıcak topraktan çimenin güneşe nasıl uzandığını gözünüzle yakalamak mümkün gibi geliyordu. (...) böylece her şey; koku, ses ve renk, sanatın ve yaşamın fevkalade uyumunun ayrılmaz birleşimini oluşturuyordu. (...) Pavel babasına üzüldü ama uzun bir akağaç babası sayesinde hoş ve tanıdık bir şeye dönüşmüştü. Sanki bu ağaçta kendisine yeşil ve mutlu bir yaşam veren, hala ölmemiş ve hiçbir zaman da ölmeyecek birisinin ruhu vardı" (Andreyev, 1990, 375).

Bu şekilde ölüm ve yaşam iç içedir, bir canlı yaşamını yitirip toprağa girerken, başka bir canlı aynı topraktan günışığına çıkar. Eşinin ölümüne çok üzülen anne oğlunun varlığıyla teselli bulur. Korunmaya ve sevgiye muhtaç olan yalnız ailesine Pavel şu sözü verir: "Evet, anne. Ben yaşayacağım!" (Andreyev, 1990, 376). Andreyev, annesini kimsesiz bırakmaması için Pavel'in yaşaması gerektiğini düşünür.

Otobiyografik özellikler taşıyan bu öyküde Pavel karakteri Andreyev'in kendisidir. Trenin altına atlayarak intihar etme girişimi, insanlara karşı soğuk tavrı, babasının ani ölümü, annesinin üzüntüsü, tüm ailesinin yalnız kalması ve oğullarından bekledikleri manevi destek ve bunun neticesinde başkahramanın yaşama tutunma çabası Andreyev'in gerçek yaşamıyla birebir uyumaktadır. Sanatçı bu öyküsünde daha hümanist davranarak Sergey Petroviç'in annesinin yaşadığı büyük acıyı Pavel'in annesine yaşatmaz. Toprak sembolü yaşamla ölüm arasındaki köprüdür. Rusya'nın sembollerinden birisi sayılan ve Slav mitolojisinde çok önemli bir yer tutan, kötülüklerden koruduğuna ve insana huzur verdiğine inanılan toprağın üstündeki 'Akağaç' (Бе́реза) üzerinden "yeniden dirilme" söz konusudur.

Farklı Bir Cezalandırma Yolu: İntihar

Bir başka intihar olayı *Suskunluk* (Молчанье, 1900) öyküsünde karşımıza çıkar. Bu öyküde Andreyev intihar eden kişiye tanık olan ve bunun nedenini çözmeye çalışan bir kişinin detaylı betimlemesini yapar. Yine gerçek bir olayı kaleme alan Andreyev çocukken Oryol'daki Arhangel Kilisesi'nde peder olan Andrey Kazanski'nin kızının bilinmeyen bir sebepten dolayı intihar ettiğini öğrenir (Andreyev, 1990, 597). Bu intihardan çok etkilenen sanatçı bu eserinde genç kızın ölümündeki sırrın derinliğine inmeye çalışır.

Eserin başında Peder İgnati kızına karşı soğuk davranır. Kendisinin izni olmadan Peterburg'a gidip gelen kızına kızgındır. Kaç yaşında olduğunu bilemediğimiz Vera'yı büyük şehirde "mahvetmişlerdir" (Andreyev, 1990, 196). Başına ne geldiğini söylemeyen ve derdini içine atan genç kızın acıklı durumunu annesi Olga Stepanovna kolayca fark eder ve ona şöyle yalvarır: "Kızcağzım, hadi içini dök bana!" (Andreyev, 1990: 197). Ancak Vera suskun kalır. Uygun bir zamanda konuşmak istediğini söyleyen Vera ertesi gün kendisini trenin altına atarak intihar eder. Andreyev, Sergey Petroviç'de olduğu gibi intiharın öncesinde bu karakterinin ruh halini detaylı bir şekilde aktarmaz. Zaten bu eserde Vera'nın yaşadığı süre çok kısadır. Ayrıca bu intihar türü akıllara Tolstoy'un sadakat, tutku, kıskançlık gibi temaları işlediği, 1870'lerin Rusya'sını, toplumun üst sınıfına ait kişiler arasında yaşanan ilişkileri anlattığı *Anna Karenina* (Анна Каренина, 1878) adlı romanında başkahraman Anna'nın intiharını getirmektedir. Her iki eserde de, hem Anna hem de Vera yaşadıklarının ardından içinden çıkamadıkları bunalım sonucu çareyi canlarına kıymakta bulurlar.

Vera'nın tüyler ürpertici intiharının ardından cenaze işleriyle babası Peder İgnati ilgilenir. Anne Olga Stepanovna kızının ölüm haberini almasıyla felç geçirir, çevresindeki hiçbir olaya tepki veremez hale gelir. Anne elini günah çıkarmak için kaldırmak ve kızına "Elveda!" demek istese bile bunu beceremez. Olga Stepanovna tıpkı kızı gibi "suskun kalmıştır" (Andreyev, 1990, 197). Kilisede tanıdık tanımadık birçok kişi toplanarak böyle acı bir şekilde yaşama veda eden Vera için dua ederken pederin sesinde acı dolu iniltiyi

duymak isterler. Ancak Peder İgnati her zamanki duruşunu hiç bozmaz. Büyük acısını içine atarak cenaze törenini yönetir. Kızının intiharının affedilmesi zor, Tanrı'ya karşı büyük bir günah olduğunu düşünür. Ancak kilisedeki herkes onun "kendi tohumunu günahattan koruyamayan acımasız bir baba ve kötü bir din görevlisi olarak iki kere kızının ölümünde suçlu olduğunu düşünürler" (Andreyev, 1990, 198). Andreyev pederin dine duyduğu sevginin kızına duyduğundan daha fazla olduğunu göstermek ister. Gerek öz kızı olsun gerekse tanımadığı bir yabancı, eğer Tanrı'ya karşı böyle büyük bir suç işlemişse, o kişi bunun cezasını elbette görecektir.

Peder evine dönünce karısının sakin bir şekilde oturduğunu ve gözlerinde hiç yaş olmadığını fark eder. Bunun üzerine: "Kendini nasıl hissediyorsun?" diye sorduğunda hiçbir cevap alamaz: "Ama kadının ağzı dilsiz, gözleri suskundu. (...) Gözbebeklerinde ne bir üzüntü ne de öfke vardı" (Andreyev, 1990, 198). Kafesteki kanarya onun ölümünün ardından uçup gider. Vera'yla başlayan suskunluk, önce Olga Stepanovna'ya geçer, sonra evin tamamına yayılır: "Bu bir sessizlik değildi, çünkü sessizlik sadece sesin olmaması demektir. Ama bu suskunlukta, bazen birileri konuşmaya gücü yetse bile susar, konuşmak istemez" (Andreyev, 1990, 199). Peder kendisini ya yalnız başına bir koltuğun üzerinde otururken ya da kızının odasında, onun eşyalarını karıştırırken bulur ve "uzun süre Vera'nın ölümünü düşünmek ona korkunç gelir" (Andreyev, 1990, 199). Andreyev'e göre ölümü düşünmek zaten korkutucudur, insanlar bu gerçeği düşünmekten çoğu zaman kaçınırlar. Ancak evlerinde gerçekleşen bu acı olay pedere ölüm hakkında düşünmeye zorlar. Kızının paramparça olmuş vücudunun son hali oldukça ürkütücü ve dehşet vericidir.

Peder işi gereği evinin dışında çok konuşması gerekir ama eve döndüğünde artık suskunluk onu da sarmaya başlar. Vera'nın neden öldüğünü kendisine sorup durur: "Ve aldığı cevap suskunluktu" (Andreyev, 1990, 201). Karısına kızının ölümünde bir suçu olmadığını kanıtlamaya çalışırken içinden çıkılmaz zorluğun farkındadır: "Kafasında... Onun kafasında ne olduğunu ben nereden bileyim? Acımasız, kalpsiz kızım! (...) Acımasız, aşağılık bir ölümü seçti. Kumun üzerinde çamurda öldü... (...) Utanıyorum. Sokağa çıkmaya utanıyorum. (...) Tanrı'dan utanıyorum. Acımasız, ahlaksız kızım! Mezarında sana lanet okumalı!" (Andreyev, 1990, 201).

Olga Stapanovna ise suskun gözleriyle ona bakar ve sadece susar. Pederin bir cevap alamaması ve kızının ölüm sebebini bir türlü bulamaması onu çılgına çevirir. Ne söylediğinin farkında bile olmayan gönlü yaralı baba, öfkesi geçince hıçkırarak ağlamaya başlar ve acizliğini şöyle dile getirir: "Kızım benim, Vera! Sen, evlat ne demektir biliyor musun? Kızcağızım benim! Kalbim benim, kanım benim, yaşamım benim. Senin yaşlı, çok yaşlı baban artık kır saçlı, artık güçsüz... (...) Yaşlı baban seni affediyor. Hayır, Veroçka, sana yalvarıyor. Hiçbir zaman ağlamayan baban şimdi ağlıyor. Senin acın, yavrum benim, senin sıkıntılarının da artık benim. Hatta benimkilerden daha fazla! (...) Hadi konuş!" Tıpkı öncesinde olduğu gibi: "Ve aldığı cevap suskunluktu" (Andreyev, 1990, 202).

Her türlü acıyı eritebilen baba yüreği evlat acısına katlanamaz ve bu suskunluk onu aklını yitirecek seviyede üzer. Sanatçıya göre her insan kendi yaptıklarından sorumludur. XX. yüzyılın en önemli psikologlarından Amerikalı P. Schilder'e göre intihar, "tek boyutlu bir olgu olmayıp karmaşık bazı psikolojik mekanizmaların ortak bir ürünüdür. İntihar, bir diğer insana yöneltilmek istenen kızgınlığın kişinin kendi üzerine çevrilmesinin yanı sıra, sevgisini esirgeyen bu insanı cezalandırma ya da onunla bir tür barış yapma isteğinin ve aynı zamanda baş edilemeyen güçlüklerden kaçışın anlatımıdır" (Geçtan, 2003: 155). Bu tanım, Vera'nın intiharının nedenini anlamakta yardımcı bir saptama sayılabilir.

Andreyev, ilk ve son defa bu öyküsünde intiharı gerçekleştiren karakterinin ardından geride kalan kişilerin psikolojik çözümlenmelerini yapmış, yaşananlar hakkında bilgi vermiştir. Genç kızın intihar etmesinde pederin bir suçu yokmuş gibi dursa da intiharın ardından babasının kendisini derin bir içsel sorguya çekerek, kızının ruh dünyasına inemediğini, onun en zor zamanlarında yanında olamadığını fark etmesi ve sonuçta çıldırarak noktaya gelmesi Vera'nın intihar ederek ona bir ceza verdiği izlenimi doğurmaktadır. Yani, Vera intihar ederek hem Peterburg'da yaşadığı ve kendini 'mahveden' şeyden kurtulmak istemiş, hem dindar bir peder olan babasını böyle bir ölüm şekliyle toplum önünde küçük düşürmek istemiş, hem de sırrını açıkça paylaşmadığı tüm ailesine evlat acısı yaşatarak onları

cezalandırmak istemiştir. Aynı zamanda Vera gerçekleştirdiği intiharla bir 'katil' olmuştur. Yani hem kendisi ölmüş hem de anne-babasını yaşayan ölümlere çevirmiştir. Annenin felç geçirerek hiçbir olaya tepki göstermemesi onu yaşarken öldürürken, babanın çaresizliği ve çektiği 'vicdan azabı' onu ölmekten daha beter bir hale sokmuştur.

En İdeal Ölüm: İntihar

Sanatçının edebi alanda etkin olduğu 1900-1908 yılları arasındaki öykülerinde ele aldığı intihar öğelerinde karşımıza çıkan karakterlerin çoğu yaşamdan kopmuş, çevresinden ilgi görmeyen, anlayışamayan, sıradan, basit ve 'yaşam adı verilen bir kafeste' sıkışan karakterlerdir. Ancak Andreyev sanatının son dönemlerinde kaleme aldığı *Uçuş (Полёт, 1914)* adlı öyküsünde bambaşka bir karakter çizer. Ölümü yalnızca yeryüzünde sınırlamayan sanatçı bu öyküde gökyüzünü konu alır.

Öykünün başkahramanı hava subayı pilot Yuri Mihayloviç Puşkarev evli ve bir çocuk sahibidir. Gökyüzü, 28 yaşındaki hava subayı için tek tutkudur ve ölümünün orada gerçekleşeceğini önceden görür: "Öyle ya da böyle düşeceğim, diye düşünüyordu, ne yapacaksın işte, belki de hiç düşmeyen öyle bir makine yapacaklar ve ben de ölümü kandıracağım, diğerleri gibi yaşlanana kadar yaşayacağım" (Andreyev, 1984, 316). Puşkarev'i hem eşi hem de arkadaşları çok sever ve ona saygı duyarlar. Bir sonraki uçuşundan önce gördüğü karmaşık ve ürkütücü rüyalar onu korkutmaz. Yatak odasının penceresinden sabah erken saatlerde yüzüne vuran güneş ışığı onu korkulu rüyasından uyandırır: "(...) Avluda, bahçede ve sokakta kimsecikler yoktu ve ortalık çok sessizdi (...). Henüz kimsenin yaşama uyanmadığını ve tüm dünyada yalnızca güneşin var olduğunu, yalnızca güneşin canlı olduğunu düşünüyordu (...). Sonra tamamen çocuksu bir halde şunu düşündü: güneşle konuşabilirsin, gerçekten, cevabı duymazsın ama onunla konuşabilirsin" (Andreyev, 1984, 319).

Puşkarev'in aklına birden çocukluk hatıraları gelir ve küçük bir çocukken kendi evlerinden yan komşunun evine uçmak istediğini hatırlar. Andreyev, önceki eserlerinde kullandığı, yaşama anlam katan ve erişilemez olan, aydınlık, ışık ve mutluluk saçan 'güneş' sembolüyle bu öyküsüne büyük bir derinlik katar.

Gizemli bir ruh hali, herkesten ayrı bir yönü olmasına rağmen arkadaşları onu çok cana yakın bulurlar. Hatta onu kendilerinden bile daha iyi tanıdıklarını düşünürler. Puşkarev'in 'susmak' gibi bir yetisi vardır ve bu onu ilginç ve önemli bir hale getirir. Puşkarev her zaman sakin, açık sözlü ve zeki birisi olmuştur. Eşinin de kendisi gibi olması kimsenin dikkatinden kaçmaz. Eşi Tatyana Alekseyevna da aynı gece korku ve huzursuzluk veren kötü rüyalar görür, ancak Yuri sakinliğiyle onu rahatlatır. Kariyer sahibi Puşkarev'in yapıcı tavırları ve yaşama pozitif bakışı herkesi etkiler. Puşkarev iyi bir eş olduğu halde iyi bir baba değildir. 14 aylık olan ve aile içinde Ton-Ton dedikleri oğlu Mişa'ya karşı ilgisizdir: "Yuri Mihayloviç bir baba olduğunu hiç hissetmez" (Andreyev, 1984, 322). Tatyana Alekseyevna eşinin çocuğa daha çok sevgi ve ilgi göstermesini bekler. Babalık duygularındaki eksiklik mükemmel bir eş sayılan Puşkarev'in kusursuz bir insan olmadığını kanıtlar.

Puşkarev eşiyle birlikte uçuş yarışmasının yapılacağı yere giderken gözü hep gökyüzündedir. Başkahramana gökyüzü o an daha farklı gelir: "Güneş sanki daha çok parlıyor, mavilik derinleşiyordu" (Andreyev, 1984, 323). Yükseklik rekoru kırmak niyetinde olan Puşkarev'in bu arzusunu gerçekleştireceğine tüm arkadaşları emindir. Yarışma için hava alanına geldiklerinde coşkulu bir arkadaş topluluğu onları karşılar. Herkes Puşkarev'le konuşmak, onu desteklemek ve yanında olduğunu göstermek ister. Tüm ilgi ve alaka başkahramana çevrildiği için eşi geri planda kalır: "Herkes için Tatyana Alekseyevna ikinci kişiydi ve sürekli onu eşinden ayırıyorlardı (...). Böylesine güzel bir kadın tek başına duruyordu, ayrı kalmıştı, kimse bu kadına ihtiyaç duymuyordu, o kimsenin ilgisini çekmiyordu." Ancak Tatyana Alekseyevna içinde bulunduğu durumun farkındadır ve bundan huzursuzluk duymaz, tam tersine "Yuri'yi nasıl da seviyorlar!" (Andreyev, 1984, 324-325) diye düşünerek eşine duyulan saygı ve sevgiden çok memnun kalır.

'Güneş' sembolü ışık ve sıcaklık vermektен çok yeryüzündekilere 'umut' yansıtmaktadır. Güzel günlere inanan Puşkarev için güneş ulaşılması gereken en büyük hedeftir. Puşkarev yükselmeye başladığı andan itibaren özgürleştiğini hisseder: "Bulutlar geçtiği yolda dağılır, güneş tek başına hükümdarlığını sürdürür, yeryüzündeki ses ve gürültü, yeryüzünü sınırlayan tek bir çizgi orada bulunmaz" (Andreyev,

1984, 327). Başkahraman hava sahasının sınırlarını aşar. Aşağıya baktığında kendisine huzur veren ormanı görür, ağaçların ve otların kokusunu hisseder. Her zaman hayal ettiği gibi "yeryüzünde sevdiği her şeyden ve herkesten daha yükseğe çıkar" ve aşağıda kalanları kendisini sınırlamayan ve özgür kılan yerden izler: "Yüksek bir yerdeyim, diye düşündü Yuri Mihayloviç, Yüksek bir yerdeyim ama daha da yükseğe çıkmam lazım!" (Andreyev, 1984, 328). Andreyev, yetinmesini bilmeyen başkahramanını mutlak son için hazırlar.

Yükseldikçe yükselmek isteyen ve bunu 'tek mutluluğu' olarak gören Puşkarev uçağıyla bütünleşir. Demir makinenin kanatları artık kendi kanatları olmuştur. Bir kuş gibi özgürce, nereye istiyorsa oraya gidiyordur. Engin gökyüzünde demir kuşuyla taklalar atan Puşkarev heyecanını artırmak için gözlerini kapar ve şöyle düşünür: "Sonunda mutlu rüyam gerçeğe dönüştü, sonunda kendi kutsal evimdeyim, yüksek salonların arasında geziyorum ve yanımda kimse yok, bir tek ışık var. Ama gördüğüm bu tatlı şey de ne? Yine de yalnızım. Ama hissettiğim bu tatlı şey de ne? Öylesine, öylesine tatlı ki... Benim mutluluğum, benim ruhum, benim mutluluğum. Seni delicesine seviyorum" (Andreyev, 1984, 330).

Puškarev evi saydığı gökyüzünde ya eşini ya da ölümü 'tatlı bir şey' olarak görüyordur. Ömrünün son dakikalarında Puškarev'in ne düşündüğü bilinmez ama aklında tek bir düşünce vardır: "Hayır! Yeryüzüne bir daha geri dönmeyeceğim!" (Andreyev, 1984, 332). Puškarev göğe yükseldikçe güneşe yaklaştığını düşünür ve hem kendi iradesinin hem de uçağın kontrolünü kaybetmeye başlar. Gökyüzünde geçirdiği son anlarda çocukluğu, ölmüş anne babası, yeryüzünde güzel olan her şey, delice sevdiği eşi ve oğlu aklına gelir. Gözlerinden istemeden yaşlar süzülür. Özgürce uçtuğu gökyüzünde Puškarev'den geriye kırılmış kemikleri ve parçalanmış vücudu kalır. Puškarev yeryüzüne bir daha geri dönmez. Geride, yeryüzünde kalan sevdiklerinin, eşinin ve arkadaşlarının neler hissettiği, olayın ardından neler yaşadığını Andreyev betimlemez. Burada söz konusu olan 'intihar'ın ne uğruna gerçekleştiğini göstermektedir.

Andreyev ilk dönem öykülerinde ezilmiş, sıradan, psikolojik bunalımlar yaşayan, özgür kalmak adına kendi benliğinden vazgeçen insanları konu alırken, 1914 tarihli bu öyküsünde bambaşka bir karakterle okuyucusuna seslenir. Kendinden emin tavırlarıyla herkesin sevdiği Puškarev yaşamın anlamını yeryüzünde değil gökyüzünde arar. Onun için evi olarak gördüğü mavi gökyüzü, çok sevdiği eşinden, çocuğundan ve arkadaşlarından daha önemlidir. Kendisini mutlu ve özgür saydığı bu yerde ölmek 'ideal'ini gerçekleştirmek, hedefine ulaşmak demektir. Evdeki çocuğuna olan ilgisizliği gökyüzünü asıl çocuğu gibi hissetmesinden dolayıdır. Andreyev 'benim sanatıma açılan kapı' (Andreyev, 1996, 623) olarak nitelediği bu öyküsünde, insanın idealleri ve özgürlüğü için canını feda edebileceğini gözler önüne serer.

Andreyev evlenmeden önce A.M. Veligorskaya'ya 4 Şubat 1902 tarihinde yazdığı mektubunda şu ifadeleri kullanır: "Yaşam önümüzde, yaşam korku dolu ve anlaşılmayan bir şey" (Ken ve Rogov, 2010, 103). Sanatçı, 1908 tarihli *Yedi Asılmışların Hikâyesi*'nde (*Рассказ о семи повешенных*) işlediği cinayet yüzünden idam cezasına çarptırılan Yanson adlı karakter öykünün birçok yerinde şöyle yalvarır: "Gerek yok! Asmayın beni!" (Andreyev, 1996: 66). Sanatçı 1913 yılında kaleme aldığı ve Rusya'nın politik yaşamına sıkça göndermelerin bulunduğu piyesine ise *Öldürme!* (*He ybû!*) adını verir.

Andreyev'in yaşamı ve sanatı hakkında birçok çalışması bulunan Prof. Dr. L.A. İyezuitova sanatçının yaşam ve ölüm algısı için şöyle düşünür: "Andreyev'in eserlerinde ölüm, genellikle, yaşamın doğal olarak devam etmesi ve sona ermesidir, ölüm aynı zamanda, insan varlığının gizli ve bilgece anlamının her şeyden daha iyi görüldüğü bir tepedir" (İyezuitova, 1976, 82). Sanatçıya göre ölüm yaşamı ortadan kaldırmak değil, yaşama ara vermektir. Andreyev'in öykülerinde yaşamın nerede bittiğini ve ölümün başladığını ya da tam tersine, ölümün nerede bittiğini ve yaşamın başladığını anlamak güçtür. Bu doğrultuda, Andreyev'in ölüm- yaşam olgusu için bir 'paradoks' oluşturduğunu görmek mümkündür. Örneğin, *Suskunluk* öyküsünde Vera'nın annesi yaşıyor mudur ölü müdür? Ya da *Sergey Petroviç*'in yaşayan bir ölüden ne farkı vardır? Ya da kendisini sadece gökyüzünde özgür hisseden pilot Puškarev yeryüzünde 'gerçekten' yaşıyor mudur? Tüm bu soruların cevabı neticesinde şu kanıya varmak mümkündür: Andreyev'in öykülerinde, daima 'ölüm' göz önünde tutulsa bile, ne şekilde olursa olsun, yine de 'yaşamak' her zaman ağır basar. Yaşamak, hayatın anlamını sorgulayan Andreyev'in içinden çıkamadığı 'lanetli sorular'a karşı en önemli yanıttır.

SONUÇ

Sanatçı birtakım öyküsünde insanlığın yaşam kaynaklarından birisi olan 'güneş' sembolünü, birtakım öyküsünde ise 'toprak' sembolünü kullanarak insana yaşam veren olgulara dikkat çeker. Toprak kurur ve yeniden canlanır; güneş batar ve yeniden doğar. Bu döngü insanolu dünyada kaldığı sürece devam edecektir. Andreyev'in sanatında 'ölüm ve yaşam' her zaman iç içe olduğu için bu döngünün bir parçası sayılabilir. Her ölümden sonra bir yenilenme olduğuna göre sanatçı adeta "Aslında ölüm var mı?" sorusunu irdelemektedir.

Ayrıca Andreyev'in sanatında intihar olgusunu her açıdan detaylı bir biçimde incelediğini görürüz. Çizdiği karakterler hem otobiyografik özellikler hem de gerçek yaşamdan izler taşır. Sanatçıya göre, intihar bazen pişmanlık, bazen özgürlük, bazen ceza vermek, bazen başkaları için yaşama tutunmak, bazen de idealler uğruna yaşamdan vazgeçmek demektir. Kısacası, psikoloji alanında tanımı yapılan ve neden-sonuç ilişkileri araştırılan intiharın her bir noktası Andreyev'in tüm sanatında göze çarpar.

Andreyev yaşamı boyunca tüm sanatında, doğal yollarla ve intihar yoluyla gerçekleşen ölümler konusu üstünde özellikle durmuştur. Ölüm- yaşam felsefesi ve insan psikolojisi sanatçının yan yana işlediği iki temel konudur. İncelediğimiz *Sergey Petroviç'in Öyküsü*, *İlkbaharda*, *Suskunluk* ve *Uçuş* öykülerinde karakterlerin yalnızlıklarına, kimsesizliklerine, çaresizliklerine, belki de 'ölüm'ün bir çıkış yolu olabileceğine Andreyev dikkat çekmek istemektedir.

KAYNAKÇA

- Andreyev, L.N. (1984). *İzbrannoye, Mastera Russkoy Prozi XX Veka*. Leningrad: Lenizdat.
- Andreyev, L.N. (1990). *Sobraniye Soçineniy v Şesti Tomah, Tom 1*. Moskva: Hudojestvennaya Literatura.
- Andreyev, L.N. (1996). *Sobraniye Soçineniy v Şesti Tomah, Tom 6*. Moskva: Hudojestvennaya Literatura.
- Çartışvili, G.Ş. (2000). *Pisatel i Samoubiystvo*. Moskva: Novoye Literaturnye Obozreniye.
- Dostoyevski, F.M. (2007). *Suç ve Ceza*. Çev. Leyla Şener, İstanbul: Antik Yayınları.
- Geçtan, E. (2003). *Psikodinamik Psikiyatri ve Normaldışı Davranışlar*. İstanbul: Metis Yayınları.
- İnam, A. (1999). Olabileceğini Olmada Ölümün Yeri. *Düşünen Siyaset, Aylık Düşünce Dergisi, Ölüm*, Esin Sanat ve Yay., Mayıs.
- İyezuitova, L.A. (1976). *Tvorçestvo Leonida Andreyeva (1892-1906)*. Leningrad: İzd. Leningradskogo Universiteta.
- Ken L., Rogov L. (2010). *Jizn Leonida Andreyeva Rasskazannaya İm Samim i Ego Sovremennikami*. Moskva: İPK Kosta.
- Lvov-Rogaçevski, V. (1922). *Novejšaya Russkaya Literatura*. Moskva: İzd. Tsentrosoyuza.
- Nietzsche, F. (2010). *Böyle Buyurdu Zerdüş*. Çev. Korkut Ata, İstanbul: İgi Kültür Sanat Yayınları.
- Teleşov, N.D. (1987). *Zapiski Pisatelya, Vospominaniya i Rasskazi o Proşlom*. Moskva: Pravda.